

■ MODERNISM IN EUROPE ■

MODERNISM IN GDYNIA

MODERNIZM W GDYNI

■ MODERNIZM W EUROPIE ■

MODERNIZM W EUROPIE - MODERNIZM W GDYNI ■ 9
MODERNISM IN EUROPE - MODERNISM IN GDYNI ■ 9

ARCHITEKTURA BUDYNKÓW USŁUG SPOŁECZNYCH W EUROPIE ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ XX WIEKU

**ARCHITECTURE OF PUBLIC SERVICES BUILDINGS IN CENTRAL
AND EASTERN EUROPE OF THE 20th CENTURY**

Pod redakcją Marii Jolanty Sołtysik
Edited by Maria Jolanta Sołtysik

Urząd Miasta Gdyni / Gdynia City Hall
Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
Faculty of Architecture, Gdańsk University of Technology
Gdynia ■ Gdańsk
2024

MODERNIZM W EUROPIE - MODERNIZM W GDYNI ■ NR 9

Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej w XX wieku

MODERNISM IN EUROPE – MODERNISM IN GDYNIA ■ NO. 9

Architecture of Public Services Buildings in Central and Eastern Europe of the 20th Century

Redakcja naukowa artykułów / Scientific Editor:

prof. dr hab. inż. arch. Maria Jolanta Sołtysik

Współpraca redakcyjna / Editing:

Aleksandra Kędziora

Recenzenci / Reviewers:

prof. dr hab. Janusz Dobesz

prof. dr hab. inż. arch. Piotr Marciniak

prof. dr hab. inż. arch. Małgorzata Rozbicka

dr hab. inż. arch. Joanna Olenderek prof. UŁ

dr inż. arch. Anna Orchowska

Tłumaczenie / Translated by:

Teresa Ossowska

Anna Czerwińska

Magdalena Jambroz

Zdjęcie na okładce / Cover photo:

Gmach Główny Uniwersytetu Morskiego w Gdyni / Main Building of the Maritime University in Gdynia

Alina Limańska-Michalska

© Urząd Miasta Gdyni i autorzy artykułów / Gdynia City Hall and the authors of articles

Wszystkie prawa zastrzeżone / All rights reserved

Ilustracje do książki zostały dostarczone przez autorów poszczególnych artykułów i zamieszczone są na ich odpowiedzialność / All illustrative material has been supplied by the authors of particular articles at their exclusive responsibility

Wydawcy / Published by:

URZĄD
MIASTA
GDYNI

**POLITECHNIKA
GDAŃSKA**

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY

Urząd Miasta Gdyni / Gdynia City Hall
al. Marszałka Piłsudskiego 52/54
81-382 Gdynia,
tel. (+48) 58 626 26 26
www.gdynia.pl

Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
Faculty of the Architecture
Gdańsk University of Technology
ul. G. Narutowicza 11/12
80-233 Gdańsk
www.pg.edu.pl

Przygotowanie publikacji / Prepared by:

Wydział Kultury / Department of Culture

e-mail: wydz.kultury@gdynia.pl • www.gdynia.pl/modernizm

Prof. dr hab. Maria Jolanta Sołtysik / Politechnika Gdańska

Gdynia • Gdańsk 2024

ISSN 2657-3873

ISBN 978-83-973735-0-1 UM Gdyni

ISBN 978-83-64333-30-9 WA PG

Opracowanie graficzne publikacji

Layout and graphic design by:

Elżbieta Domarus

Szanowni Państwo,

Z przyjemnością przekazujemy Państwu kolejny – dziewiąty już tom z serii „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni”. Tak jak każdy poprzedni, jest on efektem współpracy Miasta Gdyni z Wydziałem Architektury Politechniki Gdańskiej. Tym razem tematyka dotyczy przede wszystkim kwestii modernistycznej architektury mieszkaniowej oraz użyteczności publicznej w Polsce i za granicą. Jak to często bywa niektóre teksty podejmują także zagadnienia architektury modernizmu z szerszej perspektywy, które tylko wzbogacają tę książkę. Cieszę się bardzo, że oprócz badaczy z Polski, jak zawsze wiele tekstów nadesłali nasi współpracownicy z innych krajów. Znajdziemy w tomie m.in. teksty naukowców z Ukrainy, Niemiec, Litwy, Czech i Holandii.

Jest mi niezmiernie miło, że w tomie jest kilka tekstów dotyczących Gdyni, które dowodzą, że pomimo wieloletnich badań nad naszym dziedzictwem modernizmu, wciąż są istotne kwestie zasługujące na zbadania i rozpowszechnienie.

Warto podkreślić w tym miejscu, że mamy w Gdyni świadomość wartości naszego dziedzictwa, co nie przeszkadza nam wspierać badania naukowe dotyczące modernizmu także w innych ośrodkach. Między innymi dzięki temu, architektura modernistyczna Gdyni zyskuje adekwatny kontekst.

Wartość dziedzictwa Gdyni jest doceniana na coraz szerszej płaszczyźnie. Modernistyczne Śródmieście Gdyni po wpisaniu w 2007 r. do rejestru zabytków, już w 2015 r. zostało ustanowione Pomnikiem Historii przez Prezydenta RP, a więc zaliczono je do grona najważniejszych zabytków naszego kraju. Natomiast w 2023 r. Modernistyczne Śródmieście Gdyni zostało wytypowane i zgłoszone jako jedyny kandydat Polski do wpisu na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Warto przypomnieć, że na tej elitarnej liście jest tylko 17 wpisów z Polski.

Gdynia na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, stała się także poza Polską rozpoznawalna jako symbol modernizmu i jest obecnie najważniejszym w kraju ośrodkiem badań i wymiany myśli na temat architektury modernistycznej. Jednym z najważniejszych działań, które wspomagają ten proces są międzynarodowe konferencje naukowe oraz seria wydawnicza pt. „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni”, której dziewiąty tom właśnie opublikowaliśmy.

Chciałabym jednocześnie zapewnić, że nadal będziemy prowadzić konsekwentne działania wspierające badania nad dziedzictwem modernizmu i już teraz chciałabym zaprosić Państwa do udziału w 10. Konferencji naukowej z cyklu „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni”, która odbędzie się we wrześniu 2025 r.

Życzę Państwu miłej lektury i zapraszam do Gdyni.
Aleksandra Kosiorek, Prezydent Gdyni

Dear Readers,

We are pleased to present to you the ninth volume in the series “Modernism in Europe – Modernism in Gdynia”. Like all the previous ones, this volume is the fruit of cooperation between the City of Gdynia and the Faculty of Architecture at the Gdańsk University of Technology. This time, the subject area concerns primarily the modernist residential and civic architecture in Poland and abroad. As it is often the case, some texts also address the issues of modernist architecture from a broader perspective, which makes this book even richer. I am truly glad that in addition to the texts sent by Polish researchers from Poland, many of them come from our foreign partners. The volume includes texts written by academics from Ukraine, Germany, Lithuania, the Czech Republic and the Netherlands.

I am delighted with the fact that the volume contains several texts on Gdynia, which proves that despite many years of research on our heritage of modernism, there are still important issues deserving exploration and publication.

It is worth emphasizing at this point that even though we are fully aware of the value of our Gdynia’s heritage, that does not prevent us from supporting scientific research on modernism in other locations. This way, to name just one of many advantages, the modernist architecture of Gdynia gains an adequate context.

The value of Gdynia’s heritage has been increasingly appreciated on a broader level. Gdynia Early Modernist City Centre, after being entered in the register of monuments in 2007, was established a Historical Monument by the President of the Republic of Poland in 2015, and so it was included in the group of the most important monuments of our country. Moreover, in 2023, Gdynia Early Modernist City Centre was selected and submitted as the only Polish candidate for inscription on the prestigious UNESCO World Heritage List. It should be mentioned that there are only 17 entries from Poland on this elite list.

Over the past dozen or so years, Gdynia has also become recognisable outside Poland as a symbol of modernism, and is currently the most important centre for research and exchange of ideas on modernist architecture in the country. One of the most important activities that support this process are international scientific conferences and a publishing series entitled “Modernism in Europe – modernism in Gdynia”, the ninth volume of which we have just published.

At the same time, I would like to assure all that we will continue to conduct consistent activities supporting research on the heritage of modernism, and so I would like to invite you to participate in the 10th scientific conference in the series “Modernism in Europe – Modernism in Gdynia”, planned for September 2025.

I hope you will enjoy reading this volume, and I hope to see you soon in Gdynia.
Aleksandra Kosiorek, Mayor of Gdynia

Spis treści **Table of Contents**

WPROWADZENIE. Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej XX wieku INTRODUCTION. Modernism in Europe – Modernism in Gdynia. Architecture of Public Services Buildings in Central and Eastern Europe of the 20th Century <i>Maria Jolanta Sołtysik</i>	8
I. EUROPA \ EUROPE	
1. Jak w czasach kryzysu postępować z dziedzictwem modernistycznym Dealing with Modern Heritage in Times of Crisis <i>Uta Pottgiesser</i>	15
2. „Modernizm berliński” czy „Modernizacje berlińskie”? Budynki kultury, nauki i oświaty okresu międzywojennego “Berlin Modernism” or “Berlin Modernities”? Public Buildings of Culture, Science and Education of the Interwar Period <i>Jörg Haspel</i>	23
3. Hans Poelzig i problem mieszkania funkcjonalnego: od Landhausu do modernistycznego domu osiedla Weissenhof Hans Poelzig and the Problem of Functional House: from Landhaus to the Modern Movement House in Weissenhof Estate <i>Jadwiga Urbanik, Jerzy Ilkosz</i>	35
4. Wieloznaczność architektury ukraińskiego modernizmu na przykładzie Pałacu Kultury Kolejarzy „Zaliznychnyk” w Charkowie The Ambiguity of the Architecture of Ukrainian Modernism on the Example of the Palace of Culture of Railway Workers “Zaliznychnyk” in Kharkiv <i>Olena Remizova</i>	45
5. Interpretacja koncepcji awangardowych w architekturze klubów w Charkowie Interpretation of Avant-garde Concepts in the Kharkiv's Clubs Architecture <i>Olena Konoplova, Olha Deriabina</i>	53
6. System obiektów usługowych „Miasta słońca”: osiedle mieszkaniowe Vynohradar w Kijowie Service Facility System of the “City of the Sun”: Vynohradar Housing Estate in Kyiv <i>Nadiia Antonenko, Kateryna Didenko</i>	59
7. Żydowski architekci w międzywojennym Brnie Jewish Architects in Interwar Brno <i>Zuzana Ragulová</i>	67
8. Międzynarodowe Kongresy Architektury Nowoczesnej CIAM. Architekci, wydarzenia i dzieła w obiektywie Szymona Syrkusa (1935-1939) International Congresses of Modern Architecture CIAM. Architects, Events and Works through the Lens of Szymon Syrkus (1935-1939) <i>Małgorzata Rozbicka</i>	77
9. Socjalizm dla wszystkich? Socialism for Everybody? <i>Petr Vorlik</i>	89
10. Architektura radziecka w Wilnie: stale zmieniające się postrzeganie środowiska zbudowanego Vilnius Soviet Architecture: Ever-Changing Perception on the Built Environment <i>Liutauras Nekrošius</i>	101
II. POLSKA \ POLAND	
1. Barbarzyńcy w „mieście poetów”. Idee ruchu nowoczesnego w architekturze publicznej Wilna w dwudziestoleciu międzywojennym Barbarians in the “City of Poets”. The Modern Movement in the Public Architecture of Vilnius in the Interwar Period <i>Małgorzata Dolistowska</i>	113
2. Modernistyczna architektura Wołynia w okresie międzywojennym Modernist Architecture of Vołyn in the Interwar Period <i>Inna Abramiuk</i>	123
3. W duchu awangardy: kształcenie studentów architektury Politechniki Lwowskiej w okresie międzywojennym In the Spirit of the Avant-garde: Education of Architecture Students of the Lviv University of Technology in the Interwar Period <i>Monika Ewa Adamska, Svitlana Linda</i>	133
4. Modernizm w mundurze. Działalność inwestycyjna Funduszu Kwaterunku Wojskowego na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej Modernism in Uniform. Investment Activities of the Military Accommodation Fund (Fundusz Kwaterunku Wojskowego FWK) in the Eastern Borderlands of the Second Polish Republic <i>Michał Pszczołkowski</i>	143

5.	Architektura w czasach kryzysu. Awangardowe i komunalne projekty tanich mieszkań w okresie międzywojennym na przykładzie Poznania i Warszawy Architecture in Times of Crisis. Avant-garde and Communal Projects for Low-cost Housing in the Interwar Period on the Example of Poznań and Warszawa <i>Hanna Grzeszczuk-Brendel</i>	155
6.	Socjalne budownictwo mieszkaniowe Kazimierza Ulatowskiego w międzywojennym Toruniu Social Housing Construction by Kazimierz Ulatowski in the Interwar Toruń <i>Marcin Ceglarski, Jakub Polak</i>	165
7.	Architektura wypoczynkowa lat 30. XX wieku w Augustowie The Leisure Architecture of the 1930s in Augustów <i>Patrycja Kopiczko, Anna Krzaczek</i>	173
8.	Wypoczywamy! Hotele, motele i uzdrowiska w socjalistycznej rzeczywistości i krajobrazie We Rest! Hotels, Motels and Health Resorts in a Socialist Reality and Landscape <i>Piotr Marciniak</i>	183
9.	Modernistyczna architektura wypoczynkowa Zygmunta Stępińskiego lat 1960-1973 Modernist Leisure Architecture by Zygmunt Stępiński in 1960-1973 <i>Ewa Perlińska-Kobierzyńska</i>	193
10.	Wielkopolska – region wypoczynkowy z okresu PRL-u (1945-1989) Greater Poland - a Holiday Region from the Communist Period (1945-1989) <i>Joanna Bogajewska-Danek</i>	201
11.	Dzielnica Społeczna Muranów w Warszawie jako przykład modernistycznej idei społecznej na wielką skalę Muranów Community District in Warsaw: Post-War Modernist Social Idea on a Large Scale <i>Ewa Kalnoj-Ziajkowska, Artur Jerzy Filip</i>	209
12.	Osiedlowy Kraków. Architektura i urbanistyka w PRL-u Housing-estate Cracow. Architecture and Urban Planning in the People's Republic of Poland <i>Małgorzata Włodarczyk</i>	219
13.	Powojenny dom kultury. Modernizm, modernizacja, socrealizm Post-war Community Center. Modernism, Modernization, Socialist Realism <i>Aleksandra Sumorok</i>	229
14.	Modernizm powojenny – problematyka ochrony obiektów służby zdrowia z II połowy XX wieku na przykładzie Samodzielnego Publicznego Szpitala Klinicznego nr 4 w Lublinie Post-war Modernism - the Problem of Protection of Healthcare Facilities from the Second Half of the 20th Century on the Example of the Independent Public Clinical Hospital No. 4 in Lublin <i>Natalia Przesmycka, Rafał Strojny</i>	239
III. GDYNIA \ GDYNIA		
1.	Plac Konstytucji w Gdyni – dzieje, kształt przestrzenny i architektura Constitution Square in Gdynia – History, Development and Architecture <i>Maria Jolanta Sołtysik</i>	249
2.	Domy dla pracowników Polskich Kolei Państwowych w międzywojennej Gdyni Polish State Railways Housing Estates in the Interwar Gdynia <i>Agnieszka Drączkowska-Gradzik</i>	261
3.	Dom wypoczynkowy Kolejowego Przystosobienia Wojskowego jako przykład architektury równoważącej funkcje reprezentacji i rekreacji Rail Military Training Holiday Home as an Example of Architecture Which Combined Ceremonial and Recreational Functions <i>Weronika Mojska</i>	269
4.	„Inżynierowie budowy i architektury O. i E. Ungerowie i E. Jakóbowicz” w Gdyni – stadium wstępu, upadku i antysemityzmu (1930-1939) “Civil and Architectural Engineers O. & E. Unger and E. Jakóbowicz’ in Gdynia” – a Study of the Rise, Fall and Anti-Semitism (1930-1939) <i>Agnieszka Tomaszewicz</i>	277
5.	„Dom za Falochronem” w Gdyni – wzorce, projektowanie, realizacja “Dom za Falochronem” (“Behind the Breakwater House”) in Gdynia – Inspirations, Designing, Realization <i>Marcin Szerle</i>	285
6.	Sacrum niezaistniałe. Kościół Chrystusa Króla w śródmieściu Gdyni (1947) Non-existing Sacrum. Christ the King Church in the centre of Gdynia (1947) <i>Joanna Majczyk</i>	295
	Sprawozdanie i fotorelacja z 9. międzynarodowej konferencji naukowej „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Centralnej XX wieku” Report and Photo Report from the 9th international scientific conference Modernism in Europe – modernism in Gdynia. Architecture of Public Services Buildings in Central and Eastern Europe of the 20th Century”	307

WPROWADZENIE

Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej XX wieku

Książka, którą oddajemy w Państwa ręce jest dziewiątym tomem z serii „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni”. Prezentujemy w niej teksty opracowane przez uczestników dziewiątej międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu o tym samym tytule, która odbyła się w Gdyni we wrześniu 2023 roku. Cykl tych konferencji jest rezultatem współpracy władz Miasta Gdyni i Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej, a inicjatywa jego organizacji wynika z głębokiego przeświadczeniu o potrzebie badań oraz wymiany poglądów na temat architektury modernistycznej jej konserwacji i ochrony. Urząd Miasta Gdyni jest głównym organizatorem i fundatorem Konferencji oraz cyklu wydawnictw książkowych który jest ich plonem, a Wydział Architektury wspiera wydatnie oba te przedsięwzięcia w sferze naukowej. Każda z cyklu gdyńskich konferencji poświęcona jest wybranemu zagadnieniu z dziedziny badania i ochrony modernizmu, stwarzając świetną platformę wymiany doświadczeń nie tylko dla badaczy z terenu Gdyni i Gdańska, ale też z całej Polski i znacznie szerzej, z Europy i świata. Zwykle konferencje odbywają się w Pomorskim Centrum Technologicznym w Gdyni, a w 2023 roku, jej obrady miały miejsce w miejscu szczególnym - w pięknie odrestaurowanej auli i hallu Uniwersytetu Morskiego. Uczelnia ta – jako gospodarz wydarzenia była również jego współorganizatorem.

Głównym tematem konferencji w 2023 roku była Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej XX wieku. Podobnie jak wszystkie poprzednie konferencje z cyklu „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni” cieszyła się dużym zainteresowaniem środowiska badaczy modernizmu, architektów, historyków i konserwatorów architektury. Wysoki poziom merytoryczny referatów jak zawsze gwarantował fakt, że ich zgłoszenia były każdorazowo wybierane przez Komitet Naukowy spośród wielu nadesłanych. Prócz wystąpień wyłonionych w tym trybie prezentowane były też referaty zaproszonych gości z zagranicy i z Polski - naukowców o wybitnej pozycji i autorytecie w dziedzinie badania i ochrony architektury modernistycznej. Stanowią one szczególną okazją do zapoznania się z najnowszymi badaniami prowadzonymi za granicą.

Jednym z bardzo ważnych celów cyklu gdyńskich konferencji jest utrwalenie i przekazanie szerokiej publiczności prezentowanych referatów w trwałej i dopracowanej redakcyjnie formie. Dlatego też Miasto Gdynia wraz z Wydziałem Architektury Politechniki Gdańskiej, podejmują każdorazowo dzieło opracowania i wydania książek z artykułami przedstawiającymi te wystąpienia. Wszystkie publikowane w naszym cyklu wydawniczym artykuły przechodzą staranną redakcję i korektę naukową, która jest następnie przesyłana do akceptacji przez autorów; teksty anglojęzyczne są tłumaczone na język polski i również redagowane. Cały ten proces przygotowawczy wymaga znacznego wysiłku i oczywiście znacznie wydłuża okres wydawniczy, ale jesteśmy pewni, że dzięki temu oddawane do rąk Państwa książki są nie tylko bardziej wartościowe naukowo, ale i bardziej atrakcyjne popularyzatorsko.

Niniejszy tom, zatytułowany Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej XX wieku zawiera 30 artykułów. Przyjeliśmy jego podział na trzy części, według klucza geograficznego: w pierwszej części prezentowane są teksty dotyczące badania i ochrony architektury modernistycznej w Europie, a w drugiej i trzeciej teksty dotyczące architektury modernistycznej kolejno w Polsce i w Gdyni.

Tom otwiera artykuł autorstwa Uty Pottgiesser, przewodniczącej międzynarodowego stowarzyszenia DOCOMOMO (Documentation and Conservation of Modern Movement), która przedstawia problemy ochrony dziedzictwa modernizmu z perspektywy globalnego kryzysu. Kolejne artykuły dotyczą modernistycznego dziedzictwa różnych krajów europejskich. Jörg Haspel z niemieckiego komitetu ICOMOS, prezentuje wybitne dzieła międzywojennego „modernizmu berlińskiego”, skupiając się głównie na obiektach kultury, nauki i oświaty, a Jadwiga Urbanik i Jerzy Ilkosz analizują realizacje mieszkaniowe jednego ze słynnych niemieckich modernistów tego okresu – Hansa

Poelziga. Architektura ukraińska lat 20. i 30. XX wieku jest tematem bloku trzech artykułów autorstwa Oleny Remizowej, Oleny Konoplovej i Olhi Derabiny oraz Nadii Antonenko i Kateryny Didenko, które ukazują rozmach i współczesne losy powstałych wówczas inwestycji. Realizacje architektów pochodzenia żydowskiego na terenie międzywojennego Brna zostały przedstawione w tekście Zuzany Ragulovéj, a o działaniach najbardziej znanego międzywojennego stowarzyszenia architektonicznego CIAM widzianych w obiektywie Szymona Syrkusa pisze Małgorzata Rozbicka. Kolejne dwa artykuły przybliżają Czytelnikowi kontrowersje dotyczące ochrony dziedzictwa modernizmu powojennego czasów socjalizmu: Peter Vorlik porusza je na przykładzie architektury Czech, a Liutauras Nekrošius na przykładzie architektury Litwy.

W drugiej części książki znajdujemy interesujące analizy dotyczące dziedzictwa modernizmu polskiego i jego twórców. Architekturę użyteczności publicznej międzywojennego Wilna przedstawia Małgorzata Dolistowska, o międzywojennej architekturze Wołynia pisze Inna Abramiuk, a zagadnienia związane z kształceniem architektów tego okresu poruszają Monika Ewa Adamska i Svitlana Linda. Na wiodący temat programowy epoki modernizmu jakim była budowa tanich mieszkań zwracają uwagę artykuły autorstwa Michała Pszczółkowskiego, Hanny Grzeszczuk-Brendel oraz Marcina Ceglarskiego i Jakuba Polaka. Problem budowy infrastruktury turystycznej w latach 30. XX wieku podejmuje tekst Patrycji Kopiczko i Anny Krzaczek, a analizę rozwijającego się na masową skalę w okresie powojennym ruchu wczasowego przedstawia całościowo Piotr Marciniak oraz artykuły Ewy Perlińskiej-Kobierzyńskiej i Joanny Bogajewskiej-Danek. Problem projektowania dużych dzielnic i osiedli mieszkaniowych w okresie PRL ukazany został w odniesieniu do Krakowa przez Małgorzatę Włodarczyk, a w odniesieniu do Warszawy przez Ewę Kalnoj-Ziajkowską i Artura Jerzego Filipa. Z kolei Aleksandra Sumorok przybliżyła Czytelnikom problem powojennych domów kultury, a Natalia Przesmycka i Rafał Strojny kwestie związane z ochroną obiektów służby zdrowia tego okresu.

Trzecią część książki otwiera artykuł Marii Jolanty Sołtysik, poświęcony dziejom i architekturze najważniejszego placu śródmieścia Gdyni jakim jest plac Konstytucji. Zespoły mieszkaniowe wzniesione w latach dwudziestych XX wieku w Gdyni dla pracowników PKP przedstawia Agnieszka Drączkowska-Gradzik, a dom wypoczynkowy przysposobienia wojskowego PKP Weronika Mojska. Gdyniska działalność projektowa spółki architektonicznej Oswalda i Elizy Ungerów oraz Edwarda Jakóbowicza oraz jej kontekst społeczno-polityczny stanowi temat tekstu Agnieszki Tomaszewicz. Tom zamykają artykuły o architekturze powojennej Gdyni: Marcina Szerle o słynnym domu „Za Falochronem” oraz Joanny Majczyk o niezrealizowanym kościele Chrystusa Króla. Życzymy więc Państwu miłej lektury.

Maria Jolanta Sołtysik
Redaktor naukowy i wydawniczy

INTRODUCTION

Modernism in Europe – Modernism in Gdynia. Architecture of Public Service Buildings in Central and Eastern Europe in the 20th Century

The book we hand over to you, i.e. the ninth volume in the series "Modernism in Europe – Modernism in Gdynia", presents texts developed by participants of the ninth international scientific conference of the same title, which took place in Gdynia in September 2023. The series of these conferences is the effect of cooperation between the authorities of the City of Gdynia and the Faculty of Architecture of the Gdańsk University of Technology. The initiative to organize it results from a deep conviction that there is a need for research and exchange of views on modernist architecture, its conservation and protection. The Gdynia City Hall is the main organizer and sponsor of the conference and the series of book publications that are their fruit while the Faculty of Architecture significantly supports both of these undertakings in the scientific aspect. Each of the Gdynia conferences has been devoted to a selected issue in the field of research and protection of modernism, creating a great platform for exchange of experiences not only for researchers from Gdynia and Gdańsk, but also from all over Poland and further, from Europe and the world. The conferences are usually held at the Pomeranian Technology Centre in Gdynia; in 2023, however, it took place in a special place, namely, in the beautifully restored auditorium and hall of the Maritime University. As the host of the event the university was also its co-organizer.

The main topic of the 2023 conference was "Architecture of Public Service Buildings in Central and Eastern Europe in the 20th century". Like all previous conferences in the series „Modernism in Europe - Modernism in Gdynia“, it enjoyed great interest from the community of modernism researchers, architects, historians and architectural conservators. What guaranteed the high substantive level of the papers was, as always, the fact that their applications had been selected each time from among numerous of those submitted by the Scientific Committee. In addition to the presentations selected in this way, there were also presentations by invited guests from abroad and Poland - scientists of outstanding position and authority in the field of research and protection of modern architecture. They provide a special opportunity to familiarize oneself with the latest research conducted abroad.

One of the very important goals of the series of Gdynia conferences is to consolidate and communicate the presented papers to a wide audience in a lasting and editorially refined form. Therefore, the City of Gdynia, together with the Faculty of Architecture of the Gdańsk University of Technology, undertakes the work of compiling and publishing books with articles presenting these contributions. All articles published in our series undergo careful editing and scientific proofreading, and are then sent for approval by the authors; English-language texts are translated into Polish and also edited. This entire preparatory process requires considerable effort and, of course, significantly extends the publishing period, but we are certain that thanks to this, the books you receive are not only more valuable from the scientific point of view but also more attractive in terms of popularization.

The volume, entitled "Architecture of Social Service Buildings in Central and Eastern Europe in the 20th Century", contains 30 articles. We have adopted a division into three parts according to a geographical key: the first part presents texts on the study and protection of modernist architecture in Europe while the remaining parts II and III present texts on modernist architecture in Poland and Gdynia, respectively.

The opening article by Uta Pottgiesser, the chairwoman of the international association DOCOMOMO (Documentation and Conservation of the Modern Movement), presents the problems of protecting the heritage of modernism from the perspective of the global crisis. The subsequent articles deal with modern heritage in several European countries. Jörg Haspel from the German ICOMOS committee presents outstanding works of the inter-war "Berlin modernism", focusing mainly on cultural, scientific and educational facilities, while Jadwiga Urbanik

and Jerzy Ilkosz analyze the residential projects of Hans Poelzig, one of the famous German modernists of that period. Ukrainian architecture of the 1920s and 1930s is the subject of a series of three articles by Olena Remizova, Olena Konoplova and Olha Derabina, Nadia Antonenko and Kateryna Didenko, which show the scale of investments made at that time as well as their contemporary fate. The projects of architects of Jewish origin in interwar Brno are presented in the text by Zuzana Ragulová while Małgorzata Rozbicka writes about the activities of the most famous interwar architectural association CIAM seen through the lens of Szymon Syrkus. The next two articles bring the reader closer to the controversies concerning the protection of the heritage of post-war modernism of the socialist era; Peter Vorlik discusses them using the example of Czech architecture, and Liutauras Nekrošius deals with Lithuanian architecture.

The second part of the book contains interesting analyses of the heritage of Polish modernism and its creators. The public utility architecture of interwar Vilnius is presented by Małgorzata Dolistowska, the interwar architecture of Volhynia by Inna Abramiuk; Monika Ewa Adamska and Svitlana Linda discuss issues related to the education of architects of that period. The construction of cheap apartments, which was one of the central ideas of the modern era is highlighted in articles by Michał Pszczółkowski, Hanna Grzeszczuk-Brendel, Marcin Ceglarski and Jakub Polak. The paper by Patrycja Kopiczko and Anna Krzaczek addresses the problem of building tourist infrastructure in the 1930s, and the analysis of the holiday movement developing on a mass scale in the post-war period is presented in its entirety by Piotr Marciniak on one hand and articles by Ewa Perlińska-Kobierzyńska and Joanna Bogajewska-Danek on the other. The issue of designing large districts and housing estates in the communist period was presented in relation to Krakow by Małgorzata Włodarczyk, and in relation to Warsaw by Ewa Kalnoj-Ziajkowska and Artur Jerzy Filip. In turn, Aleksandra Sumorok introduced the readers to post-war cultural centres; Natalia Przesmycka and Rafał Strojny discuss issues related to the protection of health care facilities of that period.

The opening article of the third part by Maria Jolanta Soltysik is devoted to the history and architecture of the most important square in the city centre of Gdynia, namely Plac Konstytucji (Constitution Square). The housing complexes built in Gdynia in the 1920s for railway employees are presented by Agnieszka Drączkowska-Gradzik, and their military training holiday home is depicted by Weronika Mojska. The design projects of the architectural company of Oswald and Eliza Unger and Edward Jakóbowicz in Gdynia and its socio-political context is the subject of Agnieszka Tomaszewicz's paper. The volume ends with articles on post-war architecture in Gdynia: Marcin Szerle on the famous house "Za Falochronem" (Behind the Wave Breaker) and Joanna Majczyk on the unbuilt church of Christ the King. We wish you a pleasant reading.

Maria Jolanta Soltysik
Scientific and publishing editor

Gdynia, ul. 10 Lutego 24, dawny budynek biurowy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ZUS, obecnie Urząd Miasta Gdyni
Gdynia, 24, 10 Lutego St., former office building of the Social Insurance Institution ZUS, currently the Gdynia City Hall

(fot. / photo: Bartłomiej Ponikiewski)